

Progresjonstrapp

SIDDIS
BARNEHAGE

Innhold

Kommunikasjon, språk og tekst	2
Kropp, bevegelse, mat og helse	4
Progresjonsplan mat	6
Kunst, kultur og kreativitet.....	7
Natur, miljø og teknologi.....	9
Antall, rom og form	11
Etikk, religion og filosofi	13
Nærmiljø og samfunn.....	15

Kommunikasjon, språk og tekst

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøre seg forstått • Nevne enkle ord og begrep • Bruke peking som kommunikasjon • Peke på bilder i bøker på oppfordring • Begynnende ett-ords ytringer • Lære enkle bevegelser til bevegelsessanger og regler • Forstå instruksjon med to ledds-setninger. F. eks. «Legg bamsen i senga» • Kjennskap til følelsene; Lei, sint, glad og redd 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom bilder, kroppsspråk og dialog skal barna få kjennskap til følelser som trist, glad, sint og redd • Gjennom bilder, kroppsspråk, dialog og hverdagssituasjoner skal barna få erfaring med å uttrykke tanker og meninger • Barna skal oppleve tilrettelegging for lek sammen med andre barn og aktive voksne hvor de kan bruke språket for å skape relasjoner • I hverdagssituasjoner som måltid, garderobe, stell og lek skal barna oppleve aktive voksne som er bevisste på selvsnakk, parallellsnakk og utviding av språket • I samlingsstund få erfaring med rim, rytme og regler, samt klappe stavelser i navn/ord • I løpet av hver periode skal barna møte forskjellige eventyr, fortellinger eller bøker gjennom høytlesning og dramatisering ved bruk av konkrete • I hver periode skal barna få erfaring med kjente og ukjente sanger som knyttes opp mot tema
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunisere med barn og voksne • Utvide ordforrådet • Uttalen er forståelig for ukjente • Lære seg noen rim og regler • Kunne fargenavn • Sette ord på følelser 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom følelsesbøker, Vennebøkene og annen aktuell litteratur skal barna lære seg å sette ord på ulike følelser og reagere hensiktsmessig • Gjennom samling og hverdagssituasjoner skal barn få rom for å uttrykke tanker og meninger • Smågrupper hvor barna får bruke språket og knytte relasjoner • Med veiledning og støtte skal barna bruke språket til å knytte relasjoner og løse konflikter • Med tilrettelagte aktiviteter som smågrupper, samlinger, høytlesning og utelek skal barna i samhandling med barn og voksne videreutvikle sin begrepsforståelse og få et variert ordforråd • I samlinger skal det brukes sanger, rim og regler • Barna skal få erfaring med eventyr, fortellinger og bøker gjennom høytlesning og andre uttrykksformer • Barna skal få erfare voksne som er til stede i språket og støtter den språklige utviklingen hos barna

		<ul style="list-style-type: none"> • Det skal tilrettelegges med materiale slik at barn kan få erfaring med ulike typer skriftspråksuttrykk som lekeskrift, tegning og bokstaver • Tilrettelegge etter utviklingsnivå.
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Få et variert ordforråd, gjøre seg forstått • Ha en større forståelse for bokstaver og tall • Fortelle en historie med en viss sammenheng • Interesse for begynnende skriving • Lytte til bøker/historier • Tilegne seg kunnskap om begreper som; i går, i morgen, i kveld • Forstå beskjeder som blir gitt til gruppen (kollektive beskjeder) • Ha en kjennskap til bokstaver, kjenne igjen navnet sitt • Kjenne mor og far sin bokstav 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom følelsesbøker, Vennebøkene og annen aktuell litteratur skal barna lære seg å sette ord på ulike følelser og reagere hensiktsmessig • Gjennom samling, smågrupper og hverdagssituasjoner skal barn få rom for å uttrykke tanker og meninger • I smågrupper skal barna få bruke språket til å knytte relasjoner • Med veiledning og støtte skal barna bruke språket for å løse konflikter • Med tilrettelagte aktiviteter som smågrupper, samlinger, høytlesning og utelek skal barna i samhandling med barn og voksne videreutvikle sin begrepsforståelse og få et variert ordforråd • I samlinger skal det brukes sanger, rim og regler • Barna skal få erfaring med eventyr, fortellinger og bøker gjennom høytlesning og andre uttrykksformer • Barna skal få erfare voksne som er til stede i språket og støtter den språklige utviklingen hos barna • Det skal tilrettelegges med materiale slik at barn kan få erfaring med ulike typer skriftspråksuttrykk som lekeskrift, tegning og bokstaver.

Kropp, bevegelse, mat og helse

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Krype, selvstendig gange og klatring (på møbler o.l.) • Bruke lekeapparatene, og eventuelt trappene på baksiden av barnehagen • Mestre å gå på ulendt underlag, opp og ned bakker • Sitte på huk • Gå i trapper med støtte og begge føtter på hvert trinn • Selvstendig oppreisning over begge bein • Spise variert og sunn mat • Erfare gode vaner for god hygiene • Sitte på trehjuls sykkel og sparke ifra • Begynnende kast • Voksne fremmer måltids glede og fellesskapsfølelse • Invitere til sanselek med hendene. • Få erfaring med mathygiene ute på tur 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna blir oppmuntret til å krype, gå og klatre for å komme seg rundt på avdelingen og på uteområdet • Gjennom at barna beveger seg aktivt på uteområdet, vil de få erfaringer med ulikt underlag. Her har vi også leker og trehjuls sykler som barna leker med • Gjennom korte turer i ulendt terreng – veien er målet • Gå i trapper, begge føtter på hver trinn sammen med en voksen som støtter barnet • Gjennom aktiviteter som oppfordrer til grunnleggende grovmotoriske bevegelser som krype, gå, klatre, gå over/under, hoppe ned rulle, lek • Arrangere hinderløype • Gjennom å tilby barna et variert og sunt kosthold. Prøve ut nye matvarer, og øve på å spise selvstendig. • Gjennom at vi veileder og støtter barna med gode rutiner for håndvask og god hygiene generelt • Barna må få ta, føle, smake, på ulike materiell og matvarer
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Gå på ulikt underlag og ulendt terreng • Løpe med begynnende svevefase og rotasjon i overkroppen • Hoppe med samla bein • Balansere • Ta imot og sparke ball • Sykle på trehjuls sykkel • Delta i bevegelsessanger • Spise variert og sunn mat • Sansesmake på forskjellige typer mat • Erfare gode vaner for god hygiene • Ta del i borddekking og mattilberedning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom turer i ulendt terreng, turer i skog, på strand, på fjell mm. Lek på uteområdet hvor barna får erfare ulike underlag som asfalt, gummidekke, sand, gress, trær, skråninger, trapper og flater • Gjennom organiserte leker og aktiviteter på uteområdet og fotballbaner som oppfordrer til å løpe • Gjennom ulike aktiviteter som hinderløyper og på baksiden av barnehagen, hvor barna får erfaring med å hoppe ned fra gjenstander, hoppe over, balansere på benker, stå på en fot, klatre, krype, rulle mm. Det blir også oppmuntret til å hoppe på trampolinene • Oppmuntre til å utfordre seg selv i klatrestativene • Ball lek • Andre bevegelsessanger

	<ul style="list-style-type: none"> • Få erfaring med mathygiene ute på tur • Lære om kropp og helse. (lære å sette grenser, si stopp). Lære om egne begrensinger. • Ha forståelse og respekt for likheter og ulikheter 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom å tilby barna et variert og sunt kosthold med frukt, grønt, fisk, kjøtt og vegetar • Gjennom at vi veileder og støtter barna med gode rutiner for håndvask og god hygiene generelt • Bruke byen og turer til å se hvor vi kan se og kjøpe ulike matvarer, eksempelvis fisk og skalldyr
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Løpe fort med svevphase og rotasjon i overkropp • Gå opp og ned trapp med annenhver fot • Hoppe med samlede bein, flere hopp på rad • Øke balanseferdighetene • Stå på en fot, hinke rytmisk med begge bein • Sette fart på dissen selv • Kaste ball og motta stor og liten ball • Mestre enkle regelleker • Klatre • Bli trygg i vann • Spise variert og sunn mat • Erfare gode vaner for god hygiene • Få erfaring med mathygiene ute på tur • Gro egne grønnsaker 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennom å legge opp til høyt aktivitetsnivå i gymsal, på uteområde og på ulike turer • Vi legger opp turer hvor barna får erfaring med å gå i trapper • Gjennom ulike hinderløype, paradisi, hoppetau mm. Stimuleres barna til å hoppe mye • Barna får mange erfaringer med balanse gjennom turene i ulendt terreng, hinderløyper mm. • Gjennom aktive voksne som setter i gang ulike regelleker på uteområdet og i fotballbanen • Gjennom svømmekurs gjør barna erfaringer i vann. Med ulike aktiviteter og leker skal barna oppleve det å bli trygg i vann. • Gjennom å tilby barna et variert og sunt kosthold med frukt, grønt, fisk, kjøtt og vegetar. • Gjennom at vi veileder og støtter barna med gode rutiner for håndvask og god hygiene generelt • Bruke byen og turer til å se hvor vi kan se og kjøpe ulike matvarer, eksempelvis fisk • Bruke egne produserte grønnsaker til å lage mat, eksempelvis potet til chips

Progresjonsplan mat

ALDER	
1 år	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne hjelper barna med å vaske hender før måltid • Voksne sitter med barna og spiser med dem • Være positive til maten, lage god stemning rundt måltidet • Voksne fremmer måltids glede og fellesskapsfølelse
2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Barna er med på å hente tralle, dekke på, smøre selv og rydde etter seg • Personalet sitter med barna og er positive • Voksne fremmer måltids glede og fellesskapsfølelse
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Være med å kutte opp frukt • Dagens hjelper • Få ta på mat (fint mel-grovt mel eks.) • Smake på råvarer • Voksne fremmer måltids glede og fellesskapsfølelse
4-5 år	<ul style="list-style-type: none"> • Kjøpe fisk på fisketorget, fiske selv og ta med til barnehagen. • Være på bondegård; melking, korn, egg, ull, lamming • Ha en dag med mye smaking, lukting, sansing. Gjøre seg opp en mening med det de smaker • Fellestur- førskolen står for mat, eksempelvis grønnsaksuppe. • Voksne fremmer måltids glede og fellesskapsfølelse

Kunst, kultur og kreativitet

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke sansene • Opplive musikkformer • Bevege seg til musikk • Opplive dramatisering • Få kjennskap til litteratur • Utforske språket gjennom sang, rim, regler, eventyr, høytlesing og bevegelse til sang • Opplive skaperglede • Kunne navngi enkelte farger • Vise respekt for ulike kulturer 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna skal få bruke kroppen til å smake, lukte, høre og røre ulikt materiale som maling, play doh, naturmateriale etc. • Få opplive ulike musikkformer som for eksempel klassisk, pop og barnesanger. De skal få være med å skape rytmer med ulike instrumenter • Barna skal få opplive å høre musikk og kunne få plass til å utfolde seg til ulike rytmer • Få opplive og delta i lett dramatisering • Lese og beskrive billedbøker for dem, og fortelle eventyr • Synge i alle typer anledninger, bruke sangkort og sangbøker. Knytte følelser og anledninger til sanger • Opplive skaperglede fra et materiale, prosess og til ferdig produkt • Sette mye ord på farger og konsistens i hverdagen • Ha samlinger om ulike kulturer, markere ulike høytider, samt høre/få kjennskap til sang musikk fra andre kulturer
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Få kjennskap til ulikt materiale og vite hvordan det brukes • Lære nye og stadig mer kompliserte sanger • Klare å gjenta ulike sanger, rim og regler • Bevege seg til musikk • Forstå at det er forskjell i kulturer og kjenne til sin egen 	<ul style="list-style-type: none"> • Få kjennskap til ulikt materiale og vite hvordan det brukes (f.eks. play doh, maling, ull, blader, pinner, saks, lim). Være med å finne frem det som trengs for å vise dem hvor de finner ulikt materiale • Synge i flere anledninger og få de til å synge selv • Bruke mye rim, regler og sanger i hverdagen både i samling, ute/inne og i lek. Lære og lytte og skille ulike lyder og instrumenter • Motivert til å uttrykke seg til dans og drama. Gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer • Snakke om ulike kulturer, vise kart, bilder, sanger (FN-dagen, samefolkets nasjonaldag, 17. mai)
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Tilpasse bevegelsene etter musikalske rytmer • Klare å ta enkle roller i dramastykker/skuespill • Få erfaring med lengre bøker, også historier uten bilder 	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne bevege seg ulikt fra hvilken musikkform de får høre på. Bli introdusert for forskjellige typer musikk sjangre • Dramatisering foran egen barnegruppe

	<ul style="list-style-type: none"> • Barna skal ha videreutviklet tegneferdighetene og blyantgrepet • Bli introdusert for arkitektur og design • Begynne å ha forståelse for primær- og sekundærfarger • Ha kjennskap til ulike materialer og selv kunne finne frem til det de vil arbeide med • Opplive glede og stolthet over egen kulturtilhørighet 	<ul style="list-style-type: none"> • Få høre lengre bøker og selv fantasere uten bilder. Både gjennom lydbøker og høytlesning • Kunne få oppgaver i å tegne enkle ting og mestre dette i en viss grad med blyantgrep • Bli introdusert for arkitektur og design på turer i nærmiljøet • Snakke med barna om primær- og sekundærfargene når vi maler eller tegner, men også i samling • Barna skal ha kjennskap til ulike materialer og selv kunne finne frem til det de vil arbeide med både ute og inne • Snakke om ulike kulturer, vise kart, bilder og sanger (FN-dagen, samefolkets nasjonaldag, 17. mai)
--	---	---

Natur, miljø og teknologi

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Oppleve naturen • Glad i naturen • Positive voksne som er ute i allslags vær • Småturer – mestring • Bruke sansene og oppleve årstidene • Dyrelyder på iPad/bilder/filmer 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi skaper gode turopplevelser der barna får erfaringer med årstidene, været og hvordan naturen endrer seg gjennom året • Ha ulike aktiviteter på tur, f.eks. orientering • Vi ser på forandringene i naturen i de ulike årstidene og undrer oss sammen med barna. Barna lærer seg grunnleggende begreper som omhandler årstidene • Barna får ulike sanseopplevelser gjennom naturens mangfoldighet • Vi oppsøker naturen i nærområdet og får kjennskap til den: vi ser etter dyrespor, insekter, fugler og lærer artsnavn • Påpeke at å kaste søppel i naturen ikke er bra
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Vite noe om bekledning etter årstidene • Oppleve dyreriket og insekter i naturen • Utforske trær/klatring • Oppleve naturen som arena for lek og læring • Lengre turer, heldagsturer • Nyte maten i naturen • Fokus på mat fra naturen, sopp, bær osv. • Kunnskap om søppel i naturen • Undre seg med barna, spørre • Ta bilder selv 	<ul style="list-style-type: none"> • Bondegårdstur til våren, der ser vi på ulike dyr og undrer oss over hvor maten vi spiser kommer fra • Vi benytter oss av naturmaterialer i lek og forming • Barna får erfaring med enkel fysikk og kjemi gjennom eksperimenter, f.eks. med vann. Se forskerfro.no for konkrete eksperimenter • Vi er ute og ute på tur året rundt, der barna får erfaring med årstidene, været og hvordan naturen endrer seg gjennom året • Vi viser respekt og glede over naturen og miljøet • Vi drar på besøk til en bondegård
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Telefonen på tur, hvor vi kan finne frem bilder eller ta bilde selv • Artskunnskap • Kunnskap om miljøvern • Kunnskap om økosystem • Større eksperiment, elementer fra jord, luft, vann og ild • Kunnskap om hvor mat kommer fra • Risikovurdering, vurdere egen evne 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi går på turer i nærmiljøet, i tillegg til andre turområder, og skaper varierte opplevelser i naturen • Vi følger naturligvis årstidene i forhold til arbeid på avdelingene, f.eks. i samlinger og høytlesning • Vi benytter oss av materiell fra naturen i formingsaktiviteter • Barnas nysgjerrighet står i fokus og vi undrer oss i lag • Barna får kjennskap til bruk av ulike redskaper som f.eks. spikkekniv

	<ul style="list-style-type: none"> • Friluftaktiviteter • Positive voksne til naturen og det å være ute • Ta bilde, filme • Variert opplevelse som strand og by • Bli kjent med nærmiljø og byen vår 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi utforsker og får kjennskap til dyrespor, dyr, planter, insekter og krypdyr i nærmiljøet. Vi tar med oss utstyr som f.eks. forstørrelsesglass for å studere på nærmere hold (artslære) • Vi har ulike prosjekter gjennom året, f.eks. værstasjon, miljøvern og kildesortering, samspill og sammenhenger i naturen osv. • Vi samler søppel og avfall ute og i naturen, og kildesorterer. • Vi gjør ulike eksperimenter som innebærer grunnleggende fysikk og kjemi, se forskerfro.no for konkrete tips • Andre opplevelser som tog, båt, buss
--	---	---

Antall, rom og form

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Møte rim, regler og eventyr • Gjentakelse • Bruke begreper som over, under, rundt, ved siden av, gjennom når vi er i for eksempel Turnhallen og på avdelingen • Glede ved leking med tall og former, husk bruk dette på turer og ute • Stimulere sansene • Puttebokser • Puslespill • Telleremse på vegg • Forstå begreper • Begynnende klosselek/konstruksjonslek • Peketelle 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi skal benytte oss av en lekende og undersøkende tilnærming til begreper og sammenhenger, der de voksne undrer seg sammen med barna • Vi skal i større grad benytte oss av matematikk i hverdags situasjoner, dvs. telle alle hver dag, telle tallerkener ved måltider, mengdelære når vi spiser/drikker, telle i garderoben. Telle konkreter • Perler • Bruke lek, sang, regler og eventyr for å skape forståelse for tallsystemet, og begreper som først og sist, stor og liten, over og under (f.eks. De tre bukkene Bruse og gjetekillingen som kunne telle til ti) • Barna skal få mulighet til å utforske det fysiske miljøet gjennom lek og ulike aktiviteter, der de får brukt kroppen til å orientere seg i rommet. Aktiviteter der vi aktivt tar i bruk begreper som over, under, inni, utenfor • Bygge hytter av ulike størrelse med puter, tepper, sofaer etc. Hensikten er at barna selv skal få oppleve og kjenne forskjellene på de ulike størrelsene
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Konstruksjonsleker • Tilgjengelig utstyr • Sortering, bruk begreper • Brettspill • Peketelle • Arbeide med rekkefølge • Rytme • Sansestimulering • Kjenne figurer igjen, trekant, firkant osv. • Kan fargene 	<ul style="list-style-type: none"> • Rydde og sortere leker etter form, farge, størrelse osv. bruke varierte materialer av ulik størrelse, form og farger og lar barna selv sortere • Bruke kroppen til å erfare ulike størrelser, sammenligne størrelsen med ulike gjenstander (f.eks. pinner vi finner ute) • Barna øver seg på å sortere etter farge, form, leker av samme type på samme sted, sette sko/klær på riktig sted osv. • De voksne benytter seg aktivt av preposisjoner (først, sist, bak, foran) • Vi øver oss på å telle, og benytter dette i hverdags situasjoner (måltider, garderobe, gymsal osv.)

	<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen bokstaver og tall 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna gjør seg kjent med tidsbegrepet; turtaking, snakke om hva vi har gjort og hva vi skal gjøre, samt introdusere ukedagene og rekkefølgen på disse • Matte i naturen
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Rebus • Rollelek, butikk og restaurant • Eksperimentering • Matlaging • Kunne mønstre • Forstå turtaking • Forstå regler i spill • Lokalisere seg • Arkitektur, konstruksjonslek • Kunst • Måling • Tenke logisk og resonnere seg fram • Hyttebygging • Rekkefølge, følge en oppskrift • Dans/rytme 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna tilegner seg kunnskap om grunnleggende begreper innen antall, rom og form gjennom ulike former for lek, aktiviteter og hverdags situasjoner • Vi har ulike former brettspill som utfordrer barnas evner innen området antall, rom og form • Vi benytter oss av hverdags situasjoner, dramatisering og samling til å gi barna innblikk i begreper som lik/ulik, størrelse (størst/minst), over/under og antall • Vi legger til rette for mye konstruksjonslek, f.eks. med lego, treklosser, byggeklosser, perler, naturmateriale • Av formingsaktiviteter kan barna øve seg på å lage ulike mønstre, samt kopiere mønstre • Kims lek, også med barn under teppet • Vi benytter oss av praktiske gjøremål for å lære om mengdebegrepet, vekt, volum og antall • Vi har fokus på å benevne matematiske begreper i hverdagsaktiviteter

Etikk, religion og filosofi

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> Barna skal få utforske og undre seg sammen med de voksne Barna skal lære å dele Barna skal lære å vise omsorg Barna skal få mulighet til å lære sanger som omhandler høytidene Barna skal lære seg tradisjonell bordskikk Barna skal få kjennskap til regler, normer og verdier som gjelder i barnehagen og forøvrig i samfunnet Barna skal utvikle toleranse, interesse og respekt for hverandre Barna skal få begynnende lære om rett og galt (empati og sympati) Barna skal bli møtt med respekt (så voksenrollen er viktig) 	<ul style="list-style-type: none"> Aktive voksne som er bevisste i sin væremåte i og rundt barna Voksne som viser hvordan man gir omsorg og hvordan man deler Er gode rollemodeller overfor barna Markere merkedager, høytider og tradisjoner Bruker aktivt samlinger og sanger som er innenfor temaer under høytidene Material som brukes: <ul style="list-style-type: none"> Bøker Musikk og dans Sanger Skuespill Konkreter
3 år	<ul style="list-style-type: none"> Utvikle større grad av forståelse for venting Utvikle større forståelse for deling med andre Begynnende forståelse av forskjeller og ulikheter blant mennesker og ellers i samfunnet Utvikle mer empati/sympati overfor andre enn seg selv. Se andre i fokus Få undre seg daglig i sammen med voksne 	<ul style="list-style-type: none"> Bli møtt av tålmodige voksne Deltakende og aktive voksne Konkrete samlinger om temaer som for eksempel: venner, ulikheter, venting, deling osv. fokusere på små grupper (antall barn) Få kjennskap til, og markere, ulike høytider og merkedager De voksne skal aktivt bidra til å utvikle barns toleranse, interesse og respekt for hverandre
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> Barna skal få kjennskap til kristne høytider og tradisjoner Barna skal få kjennskap til andre relevante religiøse livssynsmessige høytider Utforske og undre seg Bruke hverdagssituasjoner til formidling av normer og verdier 	<ul style="list-style-type: none"> Materialer som kan brukes; Bøker, sanger, skuespill, brettspill, se filmer Aktive voksne sammen med barna Gode rollemodeller som viser omsorg og hvordan en skal dele Snakke positivt om at vi er forskjellige Hjelpe barna i konfliktsituasjoner slik at de finner løsninger

	<ul style="list-style-type: none"> • Barna skal oppleve støtte fra voksne på deres undring (fantasireise) • Ha mer forståelse for andre enn seg selv • Betydningen av rett og galt • Større grad av empati og sympati for andre • Normer og regler generelt i samfunnet og i barnehage	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke aktivt rollespill • Den gode samtalen med barna • Vise ulike kulturer og finne likheter og forskjeller mellom dem • Møte barns tro, spørsmål og undring med alvor og respekt • Omvisning i kirka (påske, jul)
--	---	---

Nærmiljø og samfunn

ALDER	PROSESSMÅL	VERKTØY
0-2 år	<ul style="list-style-type: none"> • Bli trygge på seg selv, voksne og barn i barnehagen • Bli kjent med barnehagens nærområde • Gi barna grunnleggende kunnskap om å være seg selv og om verden rundt dem • Bli kjent med hverandres familier • Møte barna på en likeverdig måte uavhengig av kjønn, religion og kultur 	<ul style="list-style-type: none"> • De voksne gir god omsorg • De voksne er gode rollemodeller • Skape en følelse av tilhørighet i gruppa og fokusere på fellesskapet i gruppa; hvem er her i dag, hvem mangler? • Vi legger merke til utrykningskjøretøy, anleggsmaskiner og offentlig transport, og kan trekke dette inn i leken • Barna skal ha erfaring med ulike tradisjoner, f.eks. julefeiring, påskefeiring, 17. mai feiring • Utforske nærmiljøet gjennom turer. Vi kan også besøke Madla bibliotek, Stokkavannet og Mosvannet
3 år	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide opplevelser i nærområdet til barnehagen • Oppleve seg selv som en del av nærmiljøet • Tilpasse medvirkning etter alder/modning • Møte barna på en likeverdig måte uavhengig av kjønn • Barna møter gode og sensitive voksne 	<ul style="list-style-type: none"> • De voksne gir god omsorg • De voksne er gode rollemodeller • Fokus på hvor barna bor • Legge til rette for barns medvirkning tilpasset alder og modenhet. • Bruk av «flertallet bestemmer» som demokratisk prosess når barn får bestemme enkelte hverdagshendelser, slik som turdestinasjon m.m. • Feiring av norske tradisjoner, som jul (med advent), påske, 17. mai og Samefolkets dag • Vi tar turer med buss, tog og båt i byen vår • Vi måler høyde på hverandre for å se hvordan barnegruppen vokser
4-6 år	<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner • hjelpe barna til å få et bevisst forhold til bruk av media • Opplever at gutter og jenter er likeverdige • Møte barna på en likeverdig måte uavhengig av kjønn • Barna møter gode og sensitive voksne • Kjennskap til foreldrene sin arbeidsplass 	<ul style="list-style-type: none"> • De voksne gir god omsorg • De voksne er gode rollemodeller • Legge til rette for barns medvirkning tilpasset alder og modenhet. • Bruk av «flertallet bestemmer» som demokratisk prosess når barn får bestemme enkelte hverdagshendelser, slik som turdestinasjon m.m. • Vi utforsker nærmiljøet gjennom ulike turer.

		<ul style="list-style-type: none"> • Vi besøker politistasjon, brannstasjon, og ambulansetjenesten som en del av nødetatmåneden • Prosjekt om byen vår, f. eks. «Broken Column» (de rustne jernmennene i Stavanger) og utforske «kjendis statuer» rundt om i distriktet • Årlige museumsbesøk. Vi bestiller besøk eller undervisningsopplegg på MUST eller UIS sine museer. Førskolen deltar på SUPERSANS (undervisningsopplegg for førskolebarn i regi av Stavanger museene) • Vi blir kjent med ulike yrker ved at vi blant annet besøker arbeidsplasser til foreldre som inviterer på besøk • Feiring av Norske tradisjoner, som jul (med advent), påske, 17. mai og Samefolkets dag • Vi markerer FN-dagen med foreldrearrangement der vi fremfører sanger som passer til tema og førskolebarna presenterer barns rettigheter fra FNs barnekonvensjon • Vi har «Dagens hjelper», der ett barn hjelper til å bl.a. dekke spisebord, klargjøre måltider sammen med en voksen og bestemme dagens bordvers m.m. • Øvrige turer med buss, tog og båt i byen vår • Vi øver på trafikkregler når vi er ute og går og jobber med verktøy fra Trygg Trafikk • Vi plukker opp søppel og feier opp løv utenfor barnehagen
--	--	--